Utsnitt ur Geddas karta i 75 % av naturlig storlek. Den gula linjen utgör gräns mellan Granbyn och Ran- eller Laisbyn. Det är inte klart varför den till vänster övergår i grönt – Vapstbyn borde inte ha gått ända dit upp. Den röda linjen till höger är gränsen mot Pite lappmark.

råder inget tvivel om att det rör sig om samma område.[1] En titt i 1826 års uppbördsbok avslöjar emellertid att Rifjällslandets innehavare hörde hemma i Ranbyn.

Frågan om Ryfjällslandets tillhörighet kommer inte att få sin slutliga lösning i denna bok, eftersom det ligger utanför det område som Gedda och Holm karterade.

Bortanför det område som Gedda ville föra till Vapstbyn finns en rak, grön linje som går från *Borgen Oiwe* (Båŋuonåjvvie) och vidare söderut, öster om *Altock Jauri* (Åldukejávrrie) och väster om *Jockz Jauri* (Juksjávrrie) – se kartan till vänster. Det framgår inte vad linjen avser. Möjligen ska den utgöra gränsen mellan Vapstbyn och Ran- eller Laisbyn, men i så fall byter den sistnämnda byns gräns mot Granbyn omotiverat färg från grön till gul mitt i sin sträckning (se ovan). Linjen får förbli oförklarad.

Granbyns övre gräns har Gedda dragit väster om *Laifwa Jauri* (Lájvajávrrie) och *Amert Jauri* (Ámmarjávrrie). Där bortanför står: ”Ran- eller Laislapparnas land och fiskevatten” (se kartan ovan). Inte mycket finns inritat där, bara två sjöar med namnet *Altzjauri* (Övre och Nedre Ältsvattnet) samt berget *Altzwari* (Äldsvárdduo), vilka alltså uttryckligen förs till Ran- eller Laisbyns område. Denna indelning är helt och hållet förenlig med Graans förteckning från 1670, där *Alltiswattn* ingår i landet Laifjäll i Lais- eller Ranbyn, medan *Laisträsk* och *Amosträsk* hör till Amosfjäll (Byrgfjäll V, land 30) i Granbyn.

Inte desto mindre finns det komplikationer även här. När svenska gränsingenjörer 1744 kartlade gränsfjällen mot Norge förhörde man bl. a. sex samer från Tvärfjället (Dorifjäll, land 33) och tre från ”Ambers- och Lindsfjäll”, (Ammarfjäll, land 32).[2] Det var områden som enligt Gedda hörde till Granbyn, och under denna by tas de nämnda personerna också upp i 1759 års mantalslängd. Men i förhören uppgav sig samtliga vara hemmahörande i Ranbyn. Det återstår uppenbarligen en del att utreda även här.

Vad gäller gränsen mellan Umbyn och Granbyn, de två byar som Gedda och Holm karterade, finns ingen information vare sig på kartan eller i beskrivningen. För att få en uppfattning om denna gräns får man tillgripa landshövding Graans förteckning över land och fiskevatten från 1670. De flesta fiskevatten som räknas upp där går nämligen att identifiera, och prickar man sedan in dem på en karta får man en heltäckande bild av alla de fyra byarnas territorier som Johan Graan uppfattade dem (se kartan på nästa sida) – korrekt eller inte.

Granbyns gräns mot Umbyn visar sig i stort sett ha följt vattendelaren mellan Juktån och själva Umeälven. Den nedersta delen av Juktån hörde dock till Umbyn. Det innebär att gränsen nedanför Storblaiken vek av åt öster, tvärade över Juktån strax ovanför Lomselenäs för att sedan följa vattendelaren mellan Vindelälven och Umeälven en liten bit. Därefter vek gränsen av mot nordost för att korsa Vindelälven ganska precis där gränsen mellan Sorsele och Lycksele kommuner nu går. Denna överensstämmelse mellan lappbygräns och kommun-

1 Gränser för renbetesfjällen, s. 65f.

2 Wiklund & Qvigstad, s. 10ff.

En ungefärlig karta över lappbyarna i Umeå lappmark 1670. Kartan bygger på de fiskevatten som redovisas under olika byar i landshövding Grahns förteckning. De röda gränslinjerna har därefter dragits på fri hand med ledning av vart sjöarna hör. Landgränser på Geddas karta har använts som stöd där avståndet mellan sjöarna blivit långt. Observera att gränserna i stor utsträckning följer vattendelarna, precis som dagens kommungränser.

De två gula prickarna inom Umbyns område diskuteras i texten nedan.

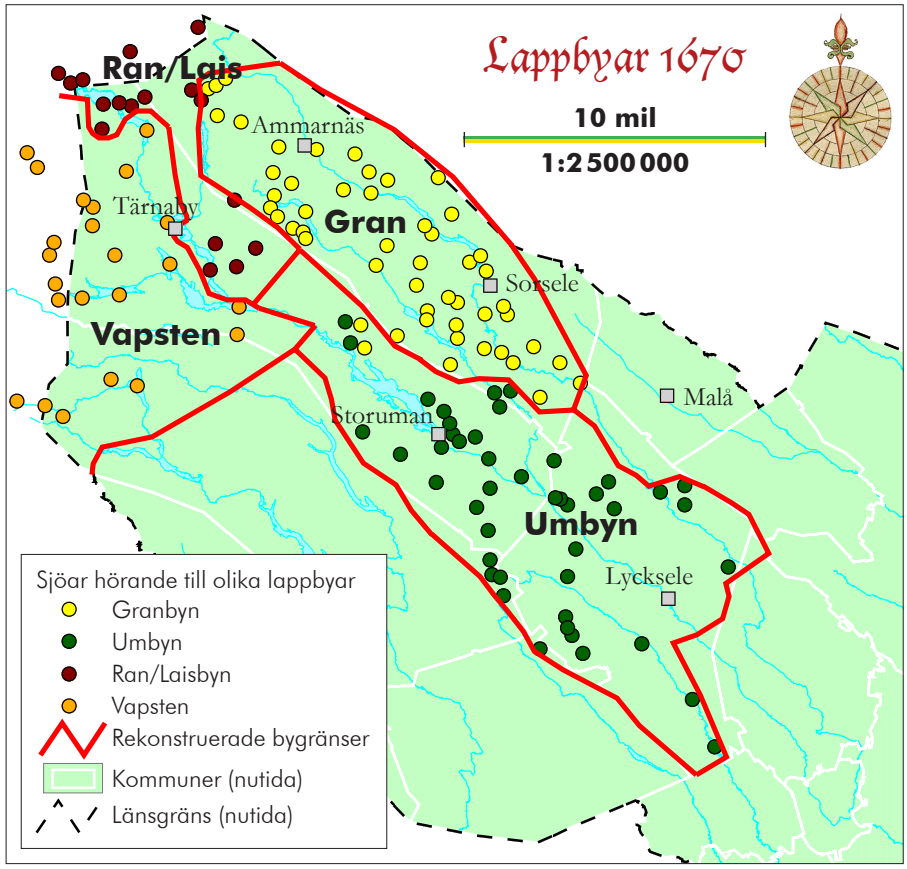

gräns är nog ingen slump, eftersom kapellförsamlingen i Sorsele bildades för att samerna i den övre delen av lappmarken skulle få närmare till kyrkan.[1] Sorsele kommun har sedan bildats ur Sorsele församling.

Man kan konstatera att bygränserna nästan alltid följde vattendelarna. Orsaken till detta är att lappbyarna bestod av de ingående landen, vilkas gränser vanligen var av denna karaktär. Filip Hultblad gjorde precis samma iakttagelse angående både lappskattelanden och lappbyarna i Jokkmokks socken.[2]

Den uppmärksamme kartläsaren upptäcker att det finns en avvikelse i prickkartan: två gula Granbyprickar ligger på fel sida om gränsen mellan Granbyn och Umbyn. Dessa två prickar representerar *Haus träsk* (Stor-Havssjön) och *Magträsk* (antagligen Akkasjön[3]), två sjöar strax norr om sjön Storumans översta ände. Enligt Graans förteckning hörde de till Juxfjällslandet, brukat av Per Tomesson i Granbyn, trots att de låg nere i Umeälvens dalgång och omgavs av Umbyns land. Per Tomessons övriga fiskevatten, *Mörtträsk* (Miertsiejávrrie), *Saxträsk* (Saxträsket) och *Akis träsk* (Átjage), låg nästan fyra mil därifrån, på ”rätt” sida om den vattendelare som annars utgjorde gräns mellan Umbyn och Granbyn.

Att landet verkligen hade denna märkliga utsträckning bekräftas av Geddas karta. Landet kallas där för Juktfjäll (land 9) och åbon för Peder Tomesson. Holm skriver uttryckligen att denne hör till Granbyn.

Juktfjällslandets utsträckning blir något mindre märklig om man frigör sig från synen på de gamla lappbyarna som strikta geografiska enheter. Petrus Læstadius, som levde och verkade bland samerna i Pite lappmark i början av 1800-talet, använde det latinska ordet *pagi* som beteckning för lappbyarna och översatte det med *stammar*. Han tycks alltså ha betraktat lappbyarna främst som folkgrupper med språklig och kulturell särart i stället för som geografiska enheter.[4] Även om detta är en relativt sentida iakttagelse är den värd att ha i åtanke. Om lappbyarna i grunden var stammar eller folkgrupper var det kanske inte så märkligt att en Granbyfamilj kunde bruka fiskevatten och land inom ett område som i övrigt brukades av samer från Umbyn.

Men samtidigt får man komma ihåg att det rör sig om ett enstaka exempel. Dessutom drog sig landet Juktfjäll – under det nya namnet Saxträsk – snart tillbaka från Umeälvens dalgång och inrättade sig helt och hållet inom Granbyns gränser. Detta tyder på att den gamla lappbyn också var en

1 Göthe, Umeå lpms kolonisation, s. 191f.
2 Hultblad, Jokkmokk, s. 77.
3 Magträsk låter förstås mer som Magasjön, men att döma av Geddas karta torde det ha varit Akkasjön.
4 Læstadius, Journal I, del 1, s. 190; del 2, s. 115.